

מתוך מדריך "חופש" לחילוני הנבוכ:

יעוץ משפטי

מאת: שגיא אגמון, עו"ד

מהדורה ראשונה - יוני 2008

© כל הזכויות שמורות לעמותת "חופש" ולמחבר

חלוקת חומר תעמולה דתי

אחת הטקטיקות המובילות להדתה (החזרה בתשובה) היא דרך חלוקת חומר "ידידותי" לחילונים, מתוך מטרה למשוך אותם להיכרות עם הדת ולהחזירם בתשובה. השיטות מגוונות – החל בדוכנים שמזמינים גברים להניח תפילין, דרך נשים חייכניות המחלקות נרות שבת ועמם חומרי תעמולה, הנחת חוברות שונות לחלוקה במרכזים ציבוריים, חלוקת עלונים ופלאיירים. בצורתה הקיצונית מדובר בפיתוי ממש, לעתים של קטינים, על ידי גורמים חרדיים האורבים לתלמידים היוצאים מבתי הספר.

האם מותר לחלק חומר תעמולה דתי?

עקרונית, התשובה חיובית. חלק מחופש הביטוי הוא גם החופש לחלק חומרי תעמולה מסוגים שונים. יש אפילו פסיקה על כך שחופש הביטוי הוא עקרון כה חזק, שלא ניתן לחסום חלוקת עלונים מסיבות של שמירת הניקיון ואיכות הסביבה. כמובן שאפשר לסרב לקחת, וזה עדיף על פני לקיחת החומר והשלכתו אחר כך.

היכן מותר והיכן אסור לחלק חומרי תעמולה?

חלוקת חומרי תעמולה מותרת במקומות ציבוריים (למשל ברחובות), ובמקומות פרטיים – אם ניתן לכך אישור מטעם בעל המקום. למשל, דוכני חלוקת חומרי דת מצויים בהרבה תחנות אוטובוס מרכזיות בארץ, כאשר לא ברור מי (אם בכלל) התיר להם לפעול. מותר לחלק חומר בתיבות דואר. מותר אפילו להקיש על דלתות ולחלק את החומר – אך כאמור, אין חובה לקבלו.

על פי החוק, אסור לחלק חומרי תעמולה כלשהם ברכבות או באוטובוסים, ובדומה לכך אסור להציע נרות, להניח תפילין וכדומה. אם נתקלתם במקרה כזה, פנו לנהג או לכרטיסן ודרשו ממנו שיפסיק את החלוקה. אם הנהג או הכרטיסן מסרבים לפעול, התלוננו עליהם בפני משרד התחבורה ובפני חברת ההובלה.

אסור לחלק חומרי תעמולה לנהגים בצמתים – זוהי הפרעה אסורה לתנועה. אם נתקלתם במקרה כזה, ניתן לפנות למשטרה (אם כי, למרבה הצער, הסיכוי שהם יעשו משהו נמוך).

בנתב"ג, בג"צ אישר הפעלת דוכן של חב"ד, אבל אסר במפורש על פנייה לעוברים ושבים וחלוקת חומר יזומה. מותר לדוכן לתת שירות רק לפונים אליו. עמותת "חופש" קיבלה מספר תלונות על הפרת הנחיות בג"צ, ונשמח לקבל תיעוד של מקרים כאלה על מנת שנוכל לפעול משפטית בנושא.

האם מותר לחלק חומרי תעמולה לקטינים?

זוהי בעצם נגזרת של שאלה גדולה יותר: עד כמה יכול גורם חיצוני להתערב בדרכי החינוך שבחרו הוריו של קטין. מה מותר להציע לקטין, ומה לא? מתי נדרש אישור של הוריו?

התשובות לשאלה זו רחוקות מלהיות חד משמעיות, כפי שנראה להלן, בפרק על החזרה בתשובה של קטינים. הסיבה לכך היא מצב אבסורדי, בו המחוקק מצא לנכון להסדיר בדרכים שונות את נושא הפרסומת לקטינים, אבל דווקא לנושא ה-"מכירה הרוחנית" (לרבות הטפה להחזרה בתשובה או להצטרפות לכתות) אין התייחסות עניינית בחוק.

למרבה המזל, דווקא הניסיון להסתיר ניסיונות להסתיר החזרה בתשובה כקורסי "ערכים", "יהדות" וכדומה מסייע כאן. אסור להציע לקטינים מוצרים או שירותים (וקורסים, הרצאות וכו' בכלל זה) כאשר יש בכך משום "ניצול לרעה של דמיונם של קטינים ושל נוחותם להתרשם, אמונם, תמימותם או חוסר נסיונם". עם זאת, התקנה מוגבלת למי שמוגדר בחוק כ-"עוסק", ולפיכך לא תחול במקרים של שידול להניח תפילין, או של פנייה ישירה לחזרה בתשובה, שאינם בגדר מכירה של שירות. כמו כן, במקרים רבים נענים קטינים למודעות אשר מופנות למבוגרים דווקא, ועליהן אין איסור כלשהו.

בכניסה לבית הספר של ילדי עומדים חרדים ומחלקים חומר תעמולה, האם לא ניתן לעשות דבר?

בבית הספר עצמו אסור לחלק דבר ללא אישור של משרד החינוך. כאשר המחלקים עומדים מחוץ לגדר בית הספר, ולא מדובר במכירה האסורה לפי כללי הפרסום לקטינים, כנראה שאין איסור מפורש על כך ברמה המשפטית.

זה לא אומר שלא ניתן לעשות דבר. מוצע ורצוי שמורים מבית הספר, והורי התלמידים, יתעמתו ישירות עם מחלקי החומר וידרשו מהם להסתלק מן המקום. כדאי לברר מי עומד מאחורי חלוקת החומר, ולפנות אליו ישירות, תוך איום מפורש שאם הדבר לא ייפסק, תהיה התארגנות נגדית לחלוקת חומר חילוני לתלמידים דתיים. על פי ניסיונו עד היום, עמידה נחושה כנגד התופעה הצליחה כמעט תמיד לעצור אותה.

רשימת מקורות משפטיים

- פקודת מסילות הברזל [נוסח חדש], תשל"ב – 1972, סעיף 37(1), 37(16)
- תקנות מסילות הברזל (תנאי נסיעה ברכבת), תש"ס – 2000, תקנה 9(א) (7)
- תקנות הגנת הצרכן (פרסומת ודרכי שיווק המיועדים לקטינים), תשנ"א – 1991
- תקנות התעבורה, תשכ"א – 1961, תקנות 454-455
- בג"צ 714/89, טמקין נ' שר התחבורה, תקדין עליון 94(1) 604